

ՄԻՄԵՈՆ Ա ԵՐԵՎԱՆՑԻ ՇԻՆԱՐԱՐԱԿԱՆ
ՁԵՌՆԱՐԿՈՒՄՆԵՐԸ

Միմեոն Ա Երևանցին (1763-1780 թթ.) իր գահակալության տարիների ընթացքում աչքի ընկավ շինարարական բուռն գործունեությամբ: Կաթողիկոսն իր հայրապետության տասնյոթ տարիների ընթացքում շինարարական բազմապիսի աշխատանքներ կատարեց՝ բարեկարգելով Մայր տաճարը և նրան հարակից տարածքները. «որն իր 17 ամեայ գահակալութեան տարիները նշանաւորեց ոչ միայն եկեղեցական-հոգևոր, ազային-հայրենասիրական, պատմագրական և տաղերգական, կրթական-մշակութային բեղմնավոր գործունեութեամբ, այլև շինարարական մեծածաւալ իրագործումներով»¹:

Անդրադառնալով Միմեոն Ա Երևանցու իրականացրած շինարարական աշխատանքներին՝ նախ պետք է հաշվի առնել այն ժամանակաշրջանը, երբ Միմեոն Երևանցին բազմեց հայրապետական գահին:

XVIII դարի երկրորդ կեսին երկիրը գտնվում էր օտար զավթիչների իշխանության ներքո: Մահմեդական կառավարիչներն ամեն կերպ հալածում էին ազգային եկեղեցուն և կրոնին վերաբերող ցանկացած գործունեություն: Արդեն պարզ է, որ օտարների կողմից իրականացվող հարկային ծանր քաղաքականության հետևանքով ինչ տաժանակիր պայմանների մեջ էր հայտնվել հայ գյուղացին: Ավերվում էին եկեղեցիներն ու դպրոցները, որոնք հանդիսանում էին ազգային նկարագրի կրողը և պահպանողը: Նման պայմաններում չէր կարող զարգանալ տնտեսությունը, բնականաբար չէին զարգանում նաև գյուղերն ու քաղաքները: Այս ամենին զուգարվում էր բռնությամբ դավանա-

¹ Յարութիւնեան Վ., Սուրբ Էջմիածնի շինարար գահակալները, Ս. Էջմիածին, 1996, էջ 64:

փոխության խնդիրը: Նման ծանր պայմաններում 1763 թ. Միմեն Ա Երևանցին ստանձնեց կաթողիկոսական պաշտոնը և հասցրեց իրականացնել մեծածավալ գործունեություն մշակութային տարբեր բնագավառներում:

Միմեն Երևանցու շինարարական գործունեության մեջ չափերով ամենամեծը և ծախսատարը Մայր աթոռի շուրջ կառուցապատված կրկնապարսպի շինարարությունն է: Կաթողիկոս Մովսես Գ Տաթևացու (1629-1633 թթ.) օրոք կառուցված պարիսպը Միմեն Երևանցին փոխարինեց նորով: Երևանցին ձեռնամուխ եղավ ամրացնել Մայր աթոռի շրջակա պարիսպն այն պատճառով, որ նախ՝ շատ վտրք էր, հագիվ էր շրջափակում վանքի տարածքը և երկրորդ՝ պարսպի սահմաններից դուրս էին գտնվում վանքի սննդի մթերման ամբարներն ու անասնագումերը: Այդ պատճառով Էջմիածնի վանքը շատ հաճախ ենթարկվում էր ավազակային հարձակումների: Նշված հանգամանքներից ելնելով՝ Միմեն Երևանցին նախաձեռնում է ընդլայնել Մայր աթոռի տարածքը և ամրապնդել նրան շրջապատող պարիսպները, որպեսզի տաճարը զերծ մնար ամեն տեսակ ռոնձգություններից: Միմեն Երևանցին տեղավորել է տալիս. նաև Վաղարշապատ գյուղի մի հատվածը, որը մզեղ տեսք էր հաղորդում Մայր տաճարին: Գյուղը տեղափոխելուց անմիջապես հետո կաթողիկոսը սկսում է պարսպի շինարարությունը: Որպեսզի պարիսպն ավելի ամուր լինի, նրա ներքին հատվածը կառուցվում է երեք շարք կարծր քարերից, իսկ մնացած շարունակությունը լրացվում է հում աղյուսից: Պարսպի կառուցապատման ընթացքում դարպասներ են թողնվում հարավ-արևելյան և հյուսիսային հատվածներում, որոնցից գլխավորը Վաղարշապատ գյուղի կողմն ընկած հյուսիսային մուտքն էր: Պարսպի մաս կազմող դարպասները կամարաձև էին և շարված էին կարծր քարերով. «Վանքը շրջապատեց նոր հաստահիմն պարսպով, որ չորս դուռն ունի,

մեկը փոքր, իսկ երեքը մեծ և կամարայարկ, որոնցից մեկը կոչ-
 ւում է՝ Շուկայի դուռն, միւս՝ Կալի դուռն, իսկ երրորդը՝ Մսրի
 դուռն, ինչպէս ասում են դոնապաններից մէկի անունով: Պարս-
 ւի մէջն առնուեցան և վանքի պատկանեալ մնացած շինութիւն-
 ները, որով վանքն իսպառ անջատուեցաւ գիւղից»¹: Արդէն պարզ
 է դառնում, որ պարսպի ամրացման գործը հույժ կարևոր էր
 Մայր աթոռի ամրության համար և իգուր չէ, որ Միմեոն Ա
 Երևանցին իր գահակալման հենց սկզբնական շրջանում ձեռ-
 նարկեց պարսպի կառուցումը, որը տևեց երեք տարի՝ 1763-
 1766 թթ.²:

1766 թ. կառուցապատված պարսպի վրա կան այլ արձա-
 նագրություններ ևս: Դրանց բովանդակությունից պարզ է դառ-
 նում, որ պարսպի շինարարության ժամանակ, որոշ բարերար-
 ներ նյութական օժանդակություն են հատկացրել: Պարսպի վրա
 արված հետևյալ արձանագրություններում նշվում է.

**«Շինեցաւ մեծ բուրգն աղղեամբք ի
 յԱտրանայ (Աարիանապոլսի) տառաֆ մահտեսի
 Զարարիային և հանգուցեալ եղբօրն իւրոյ
 մահտեսի Գրիգորին ի յիշատակ ամենից
 կենդանեացն և ննջեցելոցն իւրեանց: ԹՎին**

¹ Դիւան հայոց պատմութեան, գիրք Գ, Միմեոն կաթողիկոսի Յիշատակարանը,
 Թիֆլիս, 1894, էջ 2Է:

² Վազգէն Ա կաթողիկոսի (1955-1994 թթ.) գահակալության տարիներին, երբ էջ-
 միածնի պարիսպը փոխարինվեց քարե նոր պարսպով՝ հաշվի առնելով Միմե-
 ոն Երևանցու կողմից կառուցած պարսպի պատմական արժեք լինելու կարևո-
 րությունը, աղյուսաշեն պարսպից հարավային և հարավարևելյան կողմերում
 որոշ հատվածներ պահպանվեցին: Տե՛ս Հարությունյան Վ., Հայկական ճարտա-
 րապետության պատմություն, Ե., 1992, էջ 483:

(հայոց) ՌՄԺԵ, ին՝¹:

*Շինեցաւ բուրգս այս արդեամբք սրբոյ
Մաղիմայ պատրիարզ տեսնն Կարապետի
աստուածաբան վարդապետին ի յիշատակ
իւրեան, եւ հոգնոր եւ մարմնաւոր ծնողաց
իւրոց ի ՌՄԺԶ (թուին հայոց. 1767)»²:*

Միմեոն Երևանցու կողմից կառուցապատված պարսպի վերաբերյալ մանրամասն ուսումնասիրություններ է կատարել հայտնի ճարտարապետ Վարագդատ Հարությունյանը. «Տարբեր են հեռավորությունները արտաքին և ներքին պարիսպների միջև: Միջպարիսպային տարածքներն աւելի ընդարձակ են արևելեան կողմում և հարաւարևելեան անկիւնում: Մասշտաբի բացակայութիւնը թոյլ չի տալիս գաղափար կազմել իւրաքանչիւր կողմի արտաքին և ներքին պարիսպների երկարութիւնների, հատկապէս նաև դրանց գումարը կազմող ընդհանուր չափերի մասին: Դարպասներից որոշակի նկատելի է միայն հարաւայինի տեղը: Այն գտնւում է նշուած կողմի պարսպի բեկման անկիւնում, երկու բուրգերի միջև: Դրանից դուրս եկող ճանապարհը տանում էր դէպի Սարդարապատ: Վաղարշապատ գիւղը տարածւում էր հիւսիսային կողմում, որոշ հեռաւորութեամբ այդ կողմի պարսպապատից»³:

Ինչպէս վերը նշեցինք, Միմեոն Երևանցին Վաղարշապատ գյուղը տեղավախեց և նորակառույց պարսպով այն առանձնացրեց Մայր աթոռից: Մակայն այս պարագայում գյուղը և նրա բնակիչները կտրվում էին Մայր աթոռից: Եվ որպէսզի գյուղի բնակչությունը դժվարություններ չունենար եկեղեցու հետ կապված, կաթողիկոսը պարսպի շինարարությունն ավարտելուց անմիջա-

¹ Շահխաթունյանց Յովհ., Ստորագրութիւն կաթողիկէ Էջմիածնի և հինգ գավառացի Այրարատեայ, հ. Ա, Էջմիածին, 1842, էջ 95:

² Նույն աւելում:

³ Յարութիւնեան Վ., Սուրբ Էջմիածնի շինարար գահակալները, էջ 66:

պես հետո ձեռնամուխ եղավ Վաղարշապատ գյուղի համար առանձին մի եկեղեցի կառուցելու գործին: Եվ կարճ ժամանակահատվածում՝ 1767 թ. կառուցվում է սբ. Աստվածածին փայտածածկ եկեղեցին¹:

1764 թ. Միմեոն Ա Երևանցին ս. Գայանե եկեղեցու բակում գետնափոր մի սառնարան է կառուցել տալիս: Այդ շինությունը կոչվում էր Մաղազա: Մառնարանի ճակատային մասում՝ քարի վրա, արված է հետևյալ արձանագրությունը.

«ԹՎ. ՌՄԺԳ (1764)

**Շնորհին ԱՅ շինեցաւ մաղազայս
ի ժամանակս ան Միմեոն գերիմաստ
կաթողիկոսին Երևանցոյ. եւ առաջնորդութեամբ
սրբոյ ուխտիս տն Շղիագարա վարդապետին,
արդեամբք եւզոյիւք տրին որնէ վաղեամբ սբ. Էջմիածնի»²:**

Միմեոն Երևանցին համառ պայքար էր մղում մահմեդական քոչվոր ցեղերի դեմ, որոնք զավթում էին հայկական գյուղերը և ավանները: Դրանցից էր «Բայատ» քոչվորական ցեղը, որը հաստատվել էր Խոր Վիրապի վանքին հարող շրջակա այգիներում՝ վանքը վերածելով անասնազոմի: Երկար պայքարից հետո Միմեոն Երևանցուն հաջողվում է վանքը և նրա շրջակա տարածքն ազատագրել քոչվոր ցեղից: Եվ որպեսզի Խոր Վիրապի եկեղեցին կանոնավոր կերպով գործեր նա այնտեղ մի առաջնորդ է նշանակում և եկեղեցին ամբողջովին կարգի է բերում. «Ու ամեն մի պակասություն հոգալով՝ վանքը դարձրեց միաբնակյացների (հա-

¹ Սբ. Աստվածածին եկեղեցու գանգակատունը ինչ-ինչ պատճառներով մնում է կիսակառույց, որն ամբողջովին վերանորոգվում է Վազգեն Ա հայրապետի գահակալության տարիներին:

² Ցարութիւնեան Վ., Սուրբ Էջմիածնի շինարար գանակալները, էջ 66:

մար տեղ), ինչպիսին առաջ էր»¹: Միմեոն Երևանցու հաջորդ քայլը Գոշավանքի մենաստանի վերանորոգումն էր: 1765 թ. կաթողիկոսը վերականգնում է Գոշավանքի մենաստանը, որը մոտ քսան տարի անգործության էր մատնված և անմխիթար վիճակում էր: Կաթողիկոսը վճարում է բոլոր հարկերը, որոնք տարիների ընթացքում կուտակվել էին վանքի վրա: Վերանպրոցելուց հետո վանքին առաջնորդ է նշանակում՝ վերականգնելով միաբանության խաթարված կյանքը: Կաթողիկոսի կողմից Մայր աթոռի անունով գութան է նվիրաբերվում Գոշավանքի միաբանությանը:

Հակոբ Զուղայեցի կաթողիկոսի օրոք (1655-1680 թթ.) կառուցված ջրամբարը, որը գտնվում էր Երևան տանող ճանապարհի ներքին հատվածում, 1765 թ. վերանորոգվում է Միմեոն Երևանցու ջանքերով:

Միմեոն Երևանցին 1765 թ. նորոգել է տալիս նաև Վաղարշապատ գյուղին կից գտնվող «Նորք»² կոչվող այգու ջրաղացը, որը ամբողջովին խարխլված էր:

1766 թ. Միմեոն Երևանցին «Ղոխ»³ կոչված խաղողի այգում կառուցում է մի գեղեցիկ հնձան՝ իր շինություններով: Այնուհետև «Ղևոնդեց»⁴ կոչված այգու հողերը միացնում է «Վերին»⁵ այգու հողերին և դարձնում մի մեծ գեղեցիկ այգի՝ պարսպապատելով ամբողջ այգու տարածքը:

Միմեոն Ա Երևանցին իր կաթողիկոսության հինգերորդ տարում՝ 1768 թ., դեռևս Փիլիպոս Ա Աղբակեցի (1655-1680 թթ.) կաթողիկոսի կողմից կառուցված Քանքան կոչվող աղբյուրի ջուրն ավելացնելու համար, Մայր աթոռի տարածքում գետնի

¹ Միմեոն կաթողիկոս Երևանցի, Զամբ, Ե., 2003, էջ 52:

² Միմեոն կաթողիկոս Երևանցի, Զամբ, Ե., 2003, էջ 256:

³ Դիան հայոց պատմության, գիրք Գ, Միմեոն կաթողիկոսի Ցիշատակարանը, էջ ԴԲ:

⁴ Նույն տեղում:

⁵ Միմեոն կաթողիկոս Երևանցի, Զամբ, էջ 51:

տակից ջուր է հանել տալիս և միացնում այդ աղբյուրի ջրին, որպեսզի Էջմիածնի վանքը չունենա ջրի սղություն:

Որպեսզի Մայր աթոռը և միաբանների խցերը զերծ մնային խոնավությունից՝ կաթողիկոսը 1768 թ. նախաձեռնում է Մայր տաճարի կողքերը ստորգետնյա հորեր փորել: Այս նոր կառուցված հորերի հետ մեկտեղ Միմենո Երևանցու թելադրանքով վերանորոգվում են Հակոբ Ջուղայեցու կաթողիկոսության օրոք կառուցված ստորգետնյա հորերը: Նրա հաջորդ քայլը Փիլիպոս Ա կաթողիկոսի կառուցած Էջմիածնի վանական դպրոցի հիմնովին վերանորոգումն էր. «Փիլիպոս կաթողիկոսի կառուցած Ս. Էջմիածնի վանական դպրոցը, որին ժամանակակիցները «ակատեմիայ ուսման» են անուանում, զետեղված էր հինաուրց նեղ, խարխուլ և անյարմար շինութեան մեջ. Միմենոն դորա փոխարեն երկու պարիսպների մեջ առանձին տեղը, վանքի հիսսիսակողմը, երկու շինութիւն կանգնեց՝ ամարան և ձմրան. շինեց նաև նորա մօտ մոմատան համար մի շինուածք մեղրամոմ թափելու և սպիտակացնելու յարմարութիւններով, ջրի քարեայ աւազանով, առանձին պարիսպներով և պարտէզներով»¹:

Օշական գյուղը, որը հնուց ի վեր եղել էր Էջմիածնի իրավասության ներքո, 1740-ական թվականներից ընկել էր մահմեդական ցեղերի իշխանության տակ, սակայն Միմենո Երեանցին ամեն ինչ անում է, որպեսզի գյուղը կրկին վերադարձնի Մայր աթոռին: Եվ ինչպես «Ջամբո» աշխատության մեջ է ասվում. «այս արհասիրտ հայրապետը, մի քանի տարի կանգնելով իր հոտի գլուխ, այնքան ջանք թափեց, որ երանց արմատախիլ անելով հալածեց այնտեղից»²: Երկար մաքառումից հետո կաթողիկոսին հաջողվում է 1768 թ. գյուղն ազատել մահմեդականներից և վերաբնակեցնել հայերով:

Մայր աթոռին պատկանող այլ գյուղեր էս՝ Աշտարակը, Եղվարդը, Աղավնատունը, նույնպես զավթվել էին մահմեդական

¹ Դիան, էջ 26:

² Միմենո կաթողիկոս Երևանցի, Ջամբո, էջ 51:

ցեղերի կողմից այնքան վաղուց, որ կարծես ոչ ոք չէր հիշում այն մասին, որ վերը նշված գյուղերը ժամանակին պաականել են Մայր աթոռին: Միայն Միմեն Երևանցուն է հաջողվում պրպտել Մայր աթոռի կալվածագրերը և այնտեղից դուրս բերել այդ գյուղերին վերաբերող փաստաթղթերը, որոնցով ապացուցում է, որ Աշտարակը, Եղվարդը և Աղավնատունը պատկանում են Էջմիածնին: Նրան հաջողվում է Երևանի խանի հետ նոր պայմանագիր ստորագրել՝ այդ գյուղերը վերցնելով մահմեդականներից. «Ապա մի օր կանչեցինք Երևանի (խան) Հուսեին Ալի խանին Աթոռ՝ իբրև թե պատվելու: Եվ երբ նա եկավ, մենք առանձնացանք եւ նրանց ցույց տվեցինք Գրիգոր կաթողիկոսի մեծ կտակագիրը եւ Եղևարդի կտակագիրը՝ ծանոթացնելով նրան հանգամանքներին: Եվ Աստծու ողորմածությամբ, որի ձեռքում է իշխողների սիրտը, խանը փակվեց: Այն գյուղերը, որոնք իր ձեռքի տակ էին եւ որոնց մուլքն ինքն էր վերցնում, տվեց մեզ հաստատուն թղթով: Այդ գյուղերն են Աշտարակ, Եղևարդ...»¹:

1770 թ. Միմեն Երևանցին Մայր Աթոռում կառուցում է երկհարկանի մի շինություն, որը պետք է կաթողիկոսի համար ծառայեր որպես ամառանոց: Ամառանոցը կառուցապատելուց անմիջապես հետո հայոց հայրապետը նախաձեռնում է նորոգել Մայր տաճարի տանիքը: Եկեղեցու տանիքը վերանորոգվում է սրբատաշ, գեղեցիկ քարերով: Տանիքի հետ մեկտեղ Միմեն Երևանցին վերանորոգել է տալիս Էջմիածնի վանքի երկու խորանները, որոնք կրում էին սբ. Հակոբի և սբ. Գրիգոր Լուսավորչի անունները: Այս ամենի հետ մեկտեղ կաթողիկոսը քանդել է տալիս եկեղեցու առաստաղը և փոխարենը կառուցում է մի մեծ պահարան:

Միմեն Երևանցու ջանքերով 1770 թ. Ղազար Ջահկեցի (1737-1751 թթ.) կաթողիկոսի կողմից կառուցված կաթողիկոսական ձմեռային բնակարանին կից կառուցվում է տասը սենյակից

¹ Միմեն կաթողիկոս Երևանցի, Ջամբ, էջ 51:

բաղկացած մի շինություն՝ վանքի միաբանների կեցության համար:

Միմեոն Երևանցու կաթողիկոսության տարիներին վերանորոգվում և կարգի են բերվում Մայր տաճարի ներսի սյուները: Վանքի սյուների վերանորոգման վերաբերյալ ևս կան արձանագրություններ, որոնք արված են հարավային և արևմտյան սյուների վրա: Նրանցից հարավայինի վրա գրված է հետևյալ արձանագրությունը.

*«Նորոգեցաւ սիւնս մինչեւ ի վերին
կամարսն հոգաբարձութեամբ Տեառն
Միմեոնի սրբազան կաթողիկոսին ամենայն
Հայոց. արդեամբ Երևանու բլրից ի
Քրիստոս հանգուցեալ Շադուբի որդի
մեղիք Մինասին ի յիշատակ իւրեանց
և իւրայեռոցն. Ի ՌՄԻՁ (1777) թուոջս»¹:*

1771 թ. վերանորոգվում են նաև Մայր տաճարի կտրասալերը: Այն ավարտելուց անմիջապես հետո Միմեոն Երևանցին վերականգնում է դեռևս Փիլիպոս կաթողիկոսի օրոք կառուցված և գրեթե փլուզման կգրին գտնվող միաբանների սեղանատունը, որը վերակառուցվում է սրբատաշ քարերով:

Հայոց հողի վրա ստեղծված առաջին տպարանի հիմնումը կապված է Միմեոն Ա Երևանցու անվան հետ: Կաթողիկոսն այն հաստատեց իր կողմից կառուցված կաթողիկոսական ձմեռային կացարանին կից լուսարկային սենյակներից բաղկացած շինության արևմտյան հատվածում:

Տպարանը հաստատելուց հետո առաջացավ թղթի խնդիրը: Եվ որպեսզի եվրոպական երկրներից չբերվեր թուղթը, որը մեծ ծախսերի հետ էր կապված, 1776 թ. Ղազարապատին նայող

¹ «Արձագանք», 1894, N 23, էջ 2:

դրան մոտ՝ պարսպից դուրս դեպի հարավ, կառուցել է տալիս թղթի գործարան:

Միմեն Երևանցին 1776 թ. իր և հարազատ եղբոր՝ Մելիք-սեթի միջոցներով վերակառուցում է Երևան քաղաքում գտնվող երկու եկեղեցիների տանիքները: Եկեղեցիներից մեկը Մր. Պողոս-Պետրոս է: Պահպանվել է եկեղեցու տանիքը վերանորոգած վարպետների գրությունը. «...որ ես սբյ. Էջմիածնի միաբան Եղվարդեցի Գրիգոր վարդապետս, և ես Երևանցի դերձակ Պողոսի որդի դերձակ Աղաբաբս հրամանաւ և հարկադրութեամբ Գերերջանիկ տն. մերոյ վէքիլ և վերակացու եղաք, զի նորագել տացուք զտանիքն Երևանու քաղաքի ներքին մէծ եկեղեցւոյն, որ յանուն սբյ Առաքելոցն Պետրոսի և Պողոսի կառուցեալ էայ»¹:

Միմեն Երևանցին 1777 թ. կառուցել է տալիս մի ամբար, որը հայտնի էր Օշականի ամբար անունով: Այս շինությունն ուներ նաև ներքնահարկ և Օշականից ստացվող ամբողջ բերքը պահեստավորվում էր այս ամբարում:

Միմեն Երևանցու շինարարական գործունեության մեջ է մտնում նաև Օշական գյուղի հայտնի կամրջի վերանորոգումը, որը կառուցել էր Նահապետ Եղեսացի (1691-1705 թթ.) կաթողիկոսը: Վերանորոգված քարե կամրջի վրա թողած արձանագրությունը հետևյալ բովանդակությամբ է.

**«Նորոգեցաւ կամուրջս՝ ի ձեռն Տեառն
Միմենի սրբազան կաթողիկոսին սրբոյ
Էջմիածնի Երևանցւոյ՝ ի մերոյ
ՌՄԻԷ. (1778) թուին»²**

Միմեն Երևանցին կառուցել է տալիս մի պարիսպ նս, որը վեհարանի նորակառույց սենյակների ետին մասով՝ Տրդատի դռնից ձգվում էր մինչև իր իսկ կողմից 1766 թ. կառուցապատված

¹ Մատենադարան, Կաթողիկոսական դիվան, ց. 1, թղթ. 5, վավ. 13:

² «Արձագանք», 1894, N 23, էջ 3:

պարսպի մոտ: Այս ամենից հետո հայոց հայրապետը կառուցում է մի բաղնիք, որը պետք է ծառայեր վանքի հոգևորականների և ցյուղի բնակչության համար: Բաղնիքին տեղ հատկացվեց կրկնապարսպի արտաքին մասի հարավ-արևմտյան մասում:

Շինարարական աշխատանքներին զուգահեռ կաթողիկոսը հոգացել է նաև Մայր աթոռի հոգևոր դասի անհրաժեշտ պարագաների մասին:

Միմեոն Երևանցին շինարարական գործունեությունն իրականացնում էր հիմնականում հայկական գաղթավայրերից (օրինակ՝ հնդկահայ մեծահարուստ Գրիգոր Չաքիկյանը, ում ֆինանսական օգնությամբ Մայր աթոռում հիմնադրվեց առաջին տպարանն ու թղթի գործարանը) ստացվող նյութական օժանդակության և հայ եկեղեցու նվիրակությունների միջոցով¹:

Ավարտելով Միմեոն Ա Երևանցու շինարարական գործունեությանը վերաբերող մեր վաղորիկ ուսումնասիրությունը՝ հույս ունենք, որ ժամանակը նոր լույս կափոխի կաթողիկոսի կատարած այլ աշխատանքների վրա ևս, որոնք առայժմ մեզ հայտնի չեն:

¹ Նվիրակները Մայր աթոռի կողմից նշանակված պաշտոնյաներ էին, սովորաբար եպիսկոպոս կամ վարդապետ, որոնք գնում էին Հայաստանի սահմաններից դուրս հայերին քարոզելու ազգային եկեղեցու ծեսերն ու սովորությունները, քանի որ հայրենիքի սահմաններից դուրս լինելով՝ շատ հաճախ ազգային եկեղեցական տոների մեջ ներ էին մուծվում օտար սաներ եւ: Նվիրակները դրսում հավաքում էին այն ամբողջ տուրքերն ու նվերները, որոնք դրսի հայերը տալիս էին սբ. Էջմիածնի բարեկեցության համար: Նվիրակության մեկնելուց առաջ կարևոր էր, որպեսզի եւ իր հետ ունենա մյուսոն՝ ժողովրդին տալու համար, այլապես եւ իրավունք չունեին առանց մյուսոնի դուրս գալ Էջմիածնից: Նվիրակները չեն ունենում հաստատուն բնակավայր, երանք շրջում են տարբեր վայրեր, որտեղ կա հայություն և հանդիսանում են որպես կաթողիկոսի վախճանորդ: Տե՛ս Կանայան Խ., Էջմիածնի նվիրակությունը ԺՇ դարում, Էջմիածին, 1977, Բ, էջ 48-54:

**САСУН АРУТЮНЯН
ԵԴՄ**

ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ СИМЕОНА I ЕРЕВАНСКОГО

Католикос Симеон I Ереванский (1763-1780 гг.) отличался также плодотворной строительной деятельностью. Сразу же после возвышения на престол он взялся за строительные работы в разных отраслях. В строительной деятельности Симеона Ереванского примечательна также выстроенная в 1766 г. стена вокруг Кафедрального собора, целью которой была защита Собора от разбойничьих нападений, неоднократно повторяющихся до постройки стены.

Следующим главным делом было основание в 1771 г. типографии, которая была единственной в то время на армянской земле. После основания типографии возникла проблема бумаги, которая до того завозилась из европейских стран и стоила очень дорого. Католикос решил производить ее на месте и в 1776 г. основал фабрику по производству бумаги.

Перечисленные строительные работы являются всего лишь небольшой частью развернутой строительной деятельности католикоса Симеона I Ереванского.

**SASUN HAROUTYUNYAN
YSU**

ACTIVITIES OF THE CATHOLICOS SIMEON I YEREVANTSI

The Catholicos Simeon I Yerevantsi (1763-1780) was famous for his fertile constructing activities. After taking charge of the Catholicos seat he undertook constructions in different spheres.

The most prominent construction done by Simeon I Yerevantsi was first of all the wall around the Holy See in 1766, which was aimed

at protecting the church from gang invasions, which had happened quite often by that time.

The next important work was the Publishing House in the Holy See, built in 1771. It was the first Publishing House of its type in Armenia.

After the construction of the Publishing House there was also the problem of paper which had been imported from Europe by that time and cost rather expensive. The Catholicos decided to produce it locally and built the first paper factory in 1776.

The above mentioned constructions make only a small part of what Simeon I Yerevantsi did. This is only a brief description of the works by Catholicos.